

Nr 259.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till befrämjande av ökad tillverkning av brännstov m. m.; given Stockholms slott den 9 maj 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 maj 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, jordbruks- och folkhushållningsdepartementen anför föredraganden, statsrådet Domö:

Under det pågående stormaktskriget har importen till vårt land av fasta och flytande bränslen starkt nedgått och en härav orsakad brist på bränslen har framkallat statliga ingripanden av olika slag, dels för att minska bränsleåtgången och dels för att åstadkomma en mot minskningen i importen svärande nödtvungen omläggning av landets bränsleförsörjning från utländskt till inhemskt bränsle, i vilket hänseende veden i första hand kommer i fråga. Då rikets vedtillgångar icke äro obegränsade har det gällt att tillvarataga även andra bränsletillgångar, som under normala tider icke komma till större användning. Till dessa tillgångar hör framför allt torven.

Statsmakterna ha också före och under den nuvarande krisen vid olika tillfällen genom skilda åtgärder ingripit för åstadkommande av en ökad torv-

tillverkning, varigenom ett värdefullt tillskott i vår bränsleförsörjning skulle kunna erhållas. Sålunda har Kungl. Maj:t, med anledning av riksdagens skrivelse den 4 juni 1937, nr 392, låtit verkställa utredningar angående bland annat förutsättningarna för ett ekonomiskt utnyttjande av landets torvtillgångar. Vissa resultat av dessa utredningar ha framlagts i proposition nr 71 till 1939 års urtima riksdag. I denna proposition har föreslagits att för utvinning av torv m. m. skulle bildas ett statligt aktiebolag, benämnt Aktiebolaget Svensk Torvförädling. Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen anvisade riksdagen (r. skr. nr 85) till Teckning av aktier i Aktiebolaget Svensk Torvförädling m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 såsom kapitalinvestering i fonden för statens aktier ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor. Genom beslut den 22 december 1939 har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att av anslaget till teckning av aktier i bolaget utbetala ett belopp av 3 999 500 kronor. Bolaget, vars sammanlagda aktiekapital utgör 4 000 000 kronor, har till ändamål att i första hand i anslutning till torvmossen Store Mosse i N. Mellby och Häglinge socknar i Kristianstads län idka verksamhet för utvinning och förädling av torv jämte annan därmed förenlig verksamhet av teknisk, industriell eller kommersiell art. Enligt av bolagets styrelse avgiven förvaltningsberättelse har bolagets verksamhet intill årsskiftet 1940/41 inriktats på iordningställandet av Store Mosse vid Sösdala, uppförandet av diverse byggnader samt anskaffandet av erforderliga maskiner jämte provdrift å mossen. Vid nämnda årsskifte var mossen i stort sett färdigställd, alla hus i det närmaste uppförda och praktiskt taget hela maskinutrustningen anskaffad, varjämte montagearbetet inom fabriken i det närmaste slutförts, så att provdrift kunnat påbörjas.

Med hänsyn till den försämrade situation, som sedermera inträtt beträffande importen av bränslen, föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 266 1940 års lagtima riksdag att för förberedande arbeten å nio stycken i propositionen angivna, staten tillhöriga torvmossar för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten, under rubriken Statens affärsverksfonder. E. Domänverket, anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor. Berörda proposition bifölls av riksdagen (r. skr. nr 409). Genom beslut den 21 juni 1940 har Kungl. Maj:t, bland annat, förklarat, att nämnda anslag å 1 000 000 kronor skulle disponeras av domänstyrelsen för utbetalning på rekvisition i mån av behov till Aktiebolaget Svensk Torvförädling, som äger att efter statens industrikommissions bestämmande använda anslaget för därmed avsett ändamål.

1940 års urtima riksdag (r. skr. nr 86) har därefter med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition den 22 november 1940, nr 70, gjorda förslag till Torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under tionde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 800 000 kronor. Genom beslut den 20 december 1940 har Kungl. Maj:t ställt detta anslag till domänstyrelsens förfogande för utbetalning, på rekvi-

sition i mån av behov, till Aktiebolaget Svensk Torvförädling, som äger att — efter samråd i den utsträckning så lämpligen kan ske med kommerskollegium och statens bränslekommission — använda anslaget för bestridande av anläggnings- och anskaffningskostnader samt driftkostnader för torvberedning å Hästhagens mosse vid Vislanda.

Vid sidan av nu berörda åtgärder till utnyttjande av de statliga torvmossarna ha även vidtagits åtgärder för att främja torvbrytning å icke statliga torvmossar. Dessa syfta främst till att öppna kreditmöjligheter för torvmosseägare. För detta ändamål finnes möjlighet att erhålla torvlån ur industrilånefonden. Reglerna härom återfinnas i kungörelsen den 13 oktober 1927 (nr 402) med däri sedermera vidtagna ändringar (S. F. S. nr 621/1937, 866/1940 och 198/1941). De 1941 genomförda ändringarna, vilka grunda sig å Kungl. Maj:ts, av riksdagen (r. skr. nr 139) bifallna förslag (prop. nr 86), innebära en uppmjukning av bestämmelserna såtillvida, att prövningen av lånesäkerheter överflyttats till Kungl. Maj:t, varigenom denna prövning är avsedd att bliva mindre sträng. Efter den sist genomförda ändringen innehålla lånebestämmelserna huvudsakligen följande:

Ansökning om torvlån skall göras hos Kungl. Maj:t. Enligt 3 § må torvlån för anläggningskostnader som regel beviljas till högst så stort belopp, som svarar mot hälften av den å fullbordad anläggning nedlagda kostnaden eller av beräknad anläggningskostnad för företag, som vid tiden för låneansökningens ingivande ännu icke fullbordats. Undantagsvis må dock beträffande nytt företag, där särskilda skäl föreligga, lån beviljas intill två tredjedelar av anläggningskostnaderna. Lån för samma företag må icke avse högre belopp än 300 000 kronor för bränntorvfabrik och 100 000 kronor för torvströfabrik. För driftkostnader må torvlån beviljas i regel till högst så stort belopp, som svarar mot ett års kostnader för anläggningens drift.

Jämlikt 4 § utlämnas torvlån av statskontoret sedan låntagaren dit avlämnat förbindelse å lånesumman ävensom av Kungl. Maj:t föreskriven säkerhet för förbindelsens behöriga fullgörande. Anläggning, för vilken lån beviljas, skall vara fullbordad senast två år därefter. Enligt 5 § skall, om icke för beviljat torvlån inom två månader efter därom erhållet föreläggande avlämnats föreskriven säkerhet, rätten till lånets utbekommande anses förverkad, där ej Kungl. Maj:t för särskilt fall efter framställning annorlunda förordnar.

Ränta å lyftat torvlånebelopp utgår enligt 6 § med fyra procent från lyftningsdagen.

I 7 § stadgas att torvlån skall, där ej Kungl. Maj:t i särskilda fall annorlunda föreskriver, återbetalas i följande ordning: 1) lån, som avser anläggningskostnader, skall, sedan det innehafts under 4 år från första lyftningsdagen, återbetalas under därpå följande högst 12 år; 2) lån, som avser driftkostnader, skall återbetalas under högst 3 år från lyftningsdagen. Återbetalning skall ske med lika kapitalbelopp årligen, låntagaren dock obetaget att före lånetidens utgång inbetala större belopp än nu sagts eller på en gång hela den oguldna delen av lånet.

Enligt 9 § skall, därest statskontoret under lånetiden skulle finna den för torvlån ställda säkerheten hava undergått anmärkningsvärd försämring, anmälan om förhållandet göras hos Kungl. Maj:t, och åligger det låninne-

havaren att inom två månader efter erhållet föreläggande avlämna sådana nya säkerheter, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt föreskriva.

En ytterligare åtgärd till befrämjande av enskild torvutvinning innefattas i förslaget i Kungl. Maj:ts proposition den 21 mars 1941 (nr 183) angående meddelande av statsgaranti åt tillverkare av bränntorv.

Till grund för Kungl. Maj:ts förenämnda propositioner den 21 februari 1941, nr 86, och den 21 mars 1941, nr 183, hade legat, bland annat, en skrivelse från statens bränslekommission av den 11 februari 1941, vilken skrivelse i väsentliga delar återgivits i de sistnämnda propositionerna, till vilka alltså må hänvisas. Här må allenast erinras om att bränslekommissionen, under framhållande av att den stegrade verksamheten på torvområdet kunde förväntas medföra en starkt ökad långivning från industrilånefonden, hemställt, att kommerskollegium måtte bemyndigas att i samråd med bränslekommissionen utreda frågan om ökande av antalet torvtekniker, vilka skulle fullgöra vissa uppgifter enligt gällande lånebestämmelser, samt att kommissionen anmält sin avsikt att inom kort återkomma med utförliga förslag i frågan om intensifiering av torvpropagandan och utbildningen av torvinstruktörer.

I anslutning härtill må nämnas, att Kungl. Maj:t genom beslut den 21 mars 1941 anbefallt kommerskollegium att i samråd med statens bränslekommission verkställa utredning rörande det av bränslekommissionen angivna spörsmålet om ökning av antalet torvtekniker ävensom avgeva de förslag, vartill utredningen kunde föranleda, samt att kommissionen i skrivelse den 1 april 1941 inkommit med utförliga förslag rörande torvinstruktionsverksamheten. Med anledning av sistberörda förslag har Kungl. Maj:t genom beslut den 9 april 1941 bemyndigat kommissionen att under en tid av sex dagar med början den 21 april 1941 i Vislanda anordna en kurs för utbildning av torvinstruktörer samt vidare medgivit, att kommissionen finge under en tid av minst en månad under maj—juni 1941 för vart och ett av de inom södra och mellersta Sverige belägna länen anställa minst en av de i kursen deltagande personerna såsom torvinstruktör ävensom för tiden juli 1941—april 1942 i erforderlig utsträckning anlita förenämnda torvinstruktörer för fullgörande av de uppgifter, som kommissionen närmare bestämde. Tillika har statskontoret anbefallts att från det å förskottsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41 under sjunde huvudtiteln uppförda förskottsanslaget till Förstärkning av den civila administrationen m. m. (VII a), med redovisning under särskild rubrik, till bränslekommissionen på rekvisition i mån av behov utbetala högst 35 000 kronor, av vilket belopp kommissionen ägde använda högst 7 000 kronor till täckande av kostnaderna för förenämnda kursverksamhet samt högst 28 000 kronor till torvinstruktörernas verksamhet.

I skrivelsen den 11 februari 1941 hade bränslekommissionen även, i syfte att främja en torvproduktion av erforderlig storlek under torvsäsongen 1942,

såsom av förberörda proposition nr 183 framgår, preliminärt övervägt vissa åtgärder, till vilka kommissionen emellertid icke då kunnat taga slutlig ställning, men vilka vore avsedda att inom kort anmälas för Kungl. Maj:t.

Bränslekommissionen har därefter i skrivelse den 21 mars 1941 återkommit till de tidigare antydda åtgärderna för ökning av torvproduktionen under 1942. Kommissionen har därvid inledningsvis anfört huvudsakligen följande:

Under år 1942 bör en väsentlig ökning av fabriksstorvtillverkningen (tillverkning av maskintorv och frästörv) kunna ernås. Förutsättning härför är dock, att en tillräcklig mossareal under år 1941 iordningställes för sådan torvutvinning samt att maskinparkens produktionskapacitet genom anskaffande av ny maskinutrustning utökas i en utsträckning, som motsvarar den avsedda produktionsökningen.

Fabriksstillverkning bedrivs för närvarande dels av enskilda företagare enligt maskintorvmetoden, dels i statlig regi av Aktiebolaget Svensk Torvförädling enligt fräsmetoden. Den privata torvindustrien kan under år 1941 beräknas äga en produktionskapacitet av 150 000 ton maskintorv, den statliga en produktionskapacitet av 150 000 ton fräs- och maskintorv. Enligt kommissionens mening bör möjlighet skapas för en produktion av intill 1 000 000 ton fabriksstorv under år 1942. Förberedelserna härför förutsetta uppgörandet av plan för statliga åtgärder, som under år 1941 kan sättas i verket, om och i den mån läget så skulle påfordra. Åtgärderna böra enligt kommissionens mening avse att öka både den av staten och den av enskilda bedrivna fabriksstorvtillverkningen.

Då drivkraftfrågan för fräsmetodens del på grund av rådande försörjningsläge med avseende på flytande bränsle är svårlöst, synes försiktigheten bjuda, att man vid planläggningen av 1942 års torvproduktion utgår från att den avsedda produktionsökningen skall komma till stånd genom maskintorvtillverkning.

Maskintorvtillverkning i statlig regi kommer sommaren 1941 att av Aktiebolaget Svensk Torvförädling upptagas vid Hästhagens mosse vid Vislanda. Den där planerade maskintorvtillverkningen har emellertid karaktär av försöksdrift i förhållandevis obetydlig skala.

Bränslekommissionen har därefter kommit in på de olika åtgärder, som kunna vidtagas för att stegra torvproduktionen under 1942 samt i sådant hänseende föreslagit *dels* igångsättande av utvidgad maskintorvtillverkning å de statliga mossarna, *dels* beviljande av statsbidrag för förberedelsearbeten för maskintorvtillverkning å mossar i enskild ägo, *dels* anskaffande av maskinutrustning och annan materiel för maskintorvtillverkning å sådana mossar, *dels ock* anläggandet av kolugnar för framställning av torvkol och torvtjära.

Vad till en början beträffar förslaget om igångsättande av maskintorvtillverkning å de statliga mossarna har kommissionen förklarat, att för sådan tillverkning kräves anskaffande av därför erforderlig maskinutrustning och att kostnaderna för denna av kommissionen i samråd med Aktiebolaget Svensk Torvförädling beräknats till 2 500 000 kronor. Med de maskiner, som för dessa medel anskaffats, synes

under år 1942 kunna uppnås en maskintorvproduktion av 100 000 ton utöver den för år 1941 planerade produktionen av ungefär 150 000 ton frästortv och maskintorv. Av de båda förenämnda anslagen av 1 000 000 kronor till förberedande arbeten å vissa staten tillhöriga torvmossar samt av 800 000 kronor till torvberedning å sådana mossar har Aktiebolaget Svensk Torvförädling hittills för förberedelser i olika avseenden för torvutvinning vid Hästhagens mosse förbrukat 300 000 kronor, varav 100 000 kronor från anslaget å 1 000 000 kronor och 200 000 kronor från anslaget å 800 000 kronor; återstående belopp av förstnämnda anslag, 900 000 kronor, skall under år 1941 användas till förberedande arbeten å ytterligare ett antal staten tillhöriga mossar.

Kommissionen har därefter övergått till frågan om maskintorvtillverkning å mossar i enskild ägo samt därvid, bland annat, anfört följande:

Den enskilda torvindustrien under år 1941 kan uppskattas äga en produktionskapacitet av 150 000 ton maskintorv. Ett fullföljande av det beredskapsprogram för 1942 års maskintorvproduktion, som i det föregående uppdragets, innebär därför att under år 1941, om försörjningsläget så skulle kräva, torvmossar förberedas och maskinutrustning anskaffas för en tillverkning å enskilda mossar av ytterligare 600 000 ton maskintorv. Därigenom skulle en sammanlagd produktion av 1 miljon ton fabrikstortv kunna uppnås. Såsom ersättningsbränsle motsvarar denna kvantitet fabrikstortv 500 000 ton kol eller koks eller ungefär en tredjedel av den kvantitet koks, som innevarande bränsleår förbrukas för uppvärmningsändamål.

På grund av de nedslående erfarenheterna från den långvariga depression, som drabbade torvindustrien efter föregående världskrig, är det föga sannolikt att understöd i form av lån från industrilänefonden i och för sig skola kunna bli tillräckligt lockande för att förmå ägare av torvmossar att i den utsträckning, som kommissionen anser erforderlig, under år 1941 vidtaga förberedelsearbeten samt anskaffa maskinutrustning för en ökad torvproduktion under år 1942. Av denna anledning bör enligt kommissionens mening ägare av torvmosse, där det ur bränsleförsörjningssynpunkt är särskilt önskvärt, att maskintorvtillverkning igångsättes under år 1942, eller innehavare under längre tid av rättighet att taga tortv på sådan mosse, beredas möjlighet att under vissa förutsättningar dels erhålla statsbidrag utan återbetalningsskyldighet för förberedelsearbeten för maskintorvtillverkning, dels genom statens försorg få erforderlig maskinutrustning ställd till sitt förfogande i särskild ordning.

För beviljande av statsbidrag till förberedelsearbeten för maskintorvtillverkning har kommissionen föreslagit att följande allmänna grunder och bestämmelser skola gälla:

Ansökning om statsbidrag ställes till Kungl. Maj:t. Jämte handlingar, som underlätta granskning av det föreslagna förberedelsearbetet ur teknisk och ekonomisk synpunkt, ingives ansökningen till statens bränslekommission. I samband härmed skola uppgifter om företaget meddelas enligt av kommissionen fastställt formulär. Efter företagen granskning av handlingarna och, därest så skulle befinnas erforderligt, besiktning av torvmossen över-

lämnar kommissionen med eget utlåtande ansökningen till Kungl. Maj:t, som beslutar angående beviljande av statsbidrag. Bränslekommissionen fastställer arbetsplan för de företag, till vilka bidrag beviljas. Villkor för beviljande av här berörda statsbidrag bör vara, att det ur bränsleförsörjningssynpunkt är synnerligen angeläget, att maskintortvillverkning kommer till stånd på mossen, att mossens torvinnehåll till kvalitet och kvantitet ägnar sig för maskintortvillverkning med minst en större torvmaskin, att mossen är belägen i närheten av järnvägsstation eller lastageplats, att drivkraft kan anskaffas, att sökanden av statsbidrag antingen själv äger den torvmosse, där förberedelsearbetet skall äga rum, eller innehar rättighet att under minst fem år taga torv på densamma samt att sökanden av statsbidrag besitter övriga nödvändiga förutsättningar att på avsett sätt nyttiggöra detsamma. Vid utlämnande av statsbidrag bör om möjligt hänsyn tagas till tillgången på arbetskraft på orten. Statsbidrag bör i regel icke lämnas ägare av torvmosse, om torvberedning därförutan kan förväntas komma till stånd, om mossen utan större kostnad kan iordningställas för maskintortvillverkning eller om det tillverkade torvbränslet uteslutande eller huvudsakligen är avsett att förbrukas av tillverkaren själv eller andra i tillverkningen ekonomiskt intresserade personer eller företag.

Ägare av torvmosse eller innehavare av rättighet att under minst fem år taga torv å sådan mosse skall för att komma i åtnjutande av statsbidrag i särskild handling utfästa sig att, om kommissionen så skulle finna erforderligt, på den iordningställda mossen antingen själv under år 1942 upptaga maskintortvillverkning med egen eller av kommissionen till hans förfogande på särskilda villkor ställd maskinutrustning, eller, om detta skulle visa sig ogörligt för sökanden, till annan tillverkare, som av kommissionen kan godkännas eller av kommissionen anvisas, upplåta rätt att under en torvsäsong mot ersättning för kostnader, som bidragstagaren enligt den fastställda planen av egna medel nedlagt i förberedelsearbetena, och under minst fyra torvsäsonger mot skäligen ersättning, som i vart fall av kommissionen bestämmes, bedriva maskintortvillverkning.

Med den, som mot åtnjutande av statsbidrag åtager sig ett förberedelsearbete för maskintortvillverkning, skall statens bränslekommission upprätta skriftligt kontrakt. Genom dylikt kontrakt skall bidragstagaren förbinda sig att inom bestämd tid fullborda förberedelsearbetet i överensstämmelse med den fastställda arbetsplanen, att därvid iakttaga de föreskrifter, som av statens bränslekommission härutöver må hava meddelats, att bestrida vad till företagets fullbordande erfordras utöver beviljat bidrag och det understöd, som eljest må utgå till företaget i form av lån av statsmedel, samt att vid arbetets utförande underkasta sig den kontroll, som bränslekommissionen kan finna erforderlig.

En första utbetalning till bidragstagaren må enligt bränslekommissionens bestämmande ske, sedan hos kommissionen styrkts, att arbetet blivit påbörjat. Återstoden av statsbidraget får likaledes enligt kommissionens bestämmande lyftas i den mån arbetets fortgång styrkes genom till kommissionen ingivna bevis eller intyg, dock skall städse en fjärdedel av statsbidraget inneslå, intill dess arbetet blivit vederbörligen besiktigat och av bränslekommissionen godkänt.

I händelse avvikelse utan därtill erhållet tillstånd skett från den fastställda arbetsplanen eller arbetet icke blivit fullbordat inom därför bestämd tid och bränslekommissionen ej meddelat anstånd för dess utförande, skall all vidare

utbetalning av statsbidrag inställas och vad därav uppburits återfordras att inom viss angiven tid på en gång eller efter hand inbetalas. Bryter bidragstagaren mot sin utfästelse att på sätt ovan anförts antingen själv upplaga maskintorvtillverkning på den med stöd av bidraget förberedda mossen eller upplåta rätten därtill till annan tillverkare, som av kommissionen kan godkännas eller av kommissionen anvisas, eller övergår torvmossen respektive rättigheten att taga torv på densamma inom två år från dagen för beviljande av bidraget genom köp eller byte i annans ägo, skall bidragstagaren vara skyldig att återbetala det uppburna bidraget. Å sålunda lyftade och återburna medel skall bidragstagaren erlægga 5 % årlig ränta från lyftningsdagen till dess återbetalning sker. Alla kostnader av vad slag de vara må, som föranledas av indragning eller återbäring av utbetalade bidrag, skola bestridas eller gottgöras av bidragstagaren.

Beträffande den erforderliga kontrollen av de förberedelsearbeten, som skola äga rum å de i privat ägo varande mossarna med hjälp av föreslaget statsbidrag, har kommissionen förmålt sig ha för avsikt att utöva denna kontroll med biträde av de befattningshavare hos landets hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser vilka erhållit utbildning såsom instruktörer på torvområdet.

Rörande storleken av det föreslagna statsbidraget har kommissionen på grund av de stora ekonomiska risker, som måste anses förknippade med investering av större kapital i förberedelsearbeten för maskintorvtillverkning, förklarat sig anse att statsbidrag till dylika arbeten böra kunna utgå med belopp, som motsvara intill 80 % av de enligt arbetsplanen beräknade kostnaderna för desamma, men att omfattningen av den föreslagna bidragsverksamheten dock bör göras beroende av det under sommaren rådande läget med avseende på landets försörjning med fasta bränslen.

Kommissionen har med hänsyn till storleken av den mossareal, som erfordras för den avsedda maskintorvtillverkningen under år 1942, beräknat det för utbetalandet av de föreslagna statsbidragen erforderliga statsanslaget till 1 500 000 kronor.

Vidkommande det föreslagna anskaffandet av maskinutrustning och annan materiel till i enskild ägo varande mossar har kommissionen anförut huvudsakligen följande:

För att ernå den avsedda produktionsstegringen av maskintorvtillverkningen under år 1942 kräves, förutom att lämpliga mossar iordningställas, även att ändamålsenlig maskinutrustning och annan för driften erforderlig materiel anskaffas. Då de beställningar av maskintorvverk och annan för driften erforderlig utrustning, som enskilda företagare hittills gjort hos maskinfabriker, vilka syssla med tillverkning av dylikt materiel, icke på långt när motsvara det beräknade behovet under år 1942, böra enligt kommissionens mening åtgärder jämväl vidtagas för att genom statliga beställningar av torvmaskiner och för maskintorvtillverkning erforderlig materiel trygga detta behov. De maskintorvverk, som för detta ändamål skola anskaffas, böra enligt kommissionens mening vara av sådan typ, att produktionskapaciteten per torvverk uppgår till ungefär 3 000 ton brännertorv per

säsöng. För att, om så skulle erfordras, möjliggöra en produktionsökning med intill 600 000 ton maskintorv under år 1942 kräves därför anskaffandet av 200 maskintorvverk av förut angivna slag jämte därtill hörande utrustning.

Den genom statliga beställningar anskaffade maskinutrustningen skulle på särskilda av Kungl. Maj:ts fastställda villkor tillhandahållas för maskintorvtillverkning i sådana fall, där det ur försörjningssynpunkt kan anses vara av stor betydelse att maskintorvtillverkning kommer till stånd under år 1942 och där maskintorvverkens produktionskapacitet fullt kan utnyttjas. Maskinutrustningen skulle kunna tillhandahållas torvtillverkare oavsett om han kommit i åtnjutande av statsbidrag eller statslån för iordningställande av torvmossen eller ej och utan hänsyn till om produktionen sker för avsalu eller för egen förbrukning. Med bestämmande av de närmare villkor, på vilka ifrågakvarande maskinutrustning i dessa olika fall skulle tillhandahållas torvtillverkare, synes emellertid böra anstå till dess större möjlighet vunnits att bedöma de ekonomiska betingelserna för maskintorvtillverkning under år 1942.

Även om den maskinella utrustningen skulle mot en förhållandevis låg hyra tillhandahållas torvtillverkare, komme likväl väsentliga kostnader att återstå för företagaren, för vilka han ej kan täcka sig på annat sätt än genom lån. Det är därför möjligt, att staten för att få en tillverkning av maskintorv till stånd nödgas på lämpligt sätt trygga avsättningen av det tillverkade bränslet. Icke heller beträffande denna fråga kan för närvarande avgöras, vilka konkreta åtgärder, som framdeles kunna bli erforderliga. Med hänsyn härtill och till att det medelsbehov, som på grund av dem kan komma att uppstå, hänför sig till budgetåret 1942/43, har kommissionen icke funnit anledning föreligga att nu närmare ingå på desamma.

Bränslekommissionen har preliminärt beräknat kostnaderna för anskaffandet av ett maskintorvverk jämte övrig för driften erforderlig materiel enligt följande tablå:

Anläggningskostnader.

	Kronor	Kronor
1. <i>Byggnader.</i>		
Torvlada	15 000	
Kontorsbyggnad med matsal	3 000	
Materialbod med smedja	2 000	20 000
2. <i>Maskiner.</i>		
Torvmaskin med utsättningsbana och elektrisk motor . .	25 000	
Elektrisk transformator	2 000	
Råls	9 000	
Bärgningsvagnar	4 000	
Lok	5 000	45 000
3. <i>Diverse övriga tillbehör.</i>		
Elektriska ledningar	4 000	
Frakter, montage	2 000	
Oförutsedda utgifter	4 000	10 000
	Summa	75 000

Kommissionen har i detta sammanhang vidare anfört, att blott den del av utrustningen, som är att hänföra till maskin- och transportmateriel, synes behöva anskaffas och tillhandahållas genom statens försorg samt att i sådana fall, där statliga understöd krävas för anskaffande av övrig materiel, detta synes böra ske genom lån från industrilånefonden. Frågan, i vilken mån den för år 1942 års maskintorvtillverkning erforderliga materielen skall behöva anskaffas genom statens försorg, beror av försörjningsläget allmänna utveckling och den utsträckning, i vilken behovet av maskinutrustning i fortsättningen kan tänkas bli säkerställt på privat väg. Det är därför omöjligt att med någon visshet bedöma medelsbehovets storlek. Då det emellertid måste anses vara av stor vikt att, om läget så skulle erfordra, förutsättningar finnas för en utvidgning av maskintorvtillverkningen under år 1942 i av kommissionen föreslagen omfattning har kommissionen ansett ett anslag av 9 000 000 kronor erforderligt för budgetåret 1941/42.

Bränslekommissionen har slutligen berört frågan om kolugns anläggningar för tillverkning av torvkol och torvtjära och därom anfört i huvudsak följande:

De genom kommissionen bedrivna undersökningarna beträffande torvkolens duglighet som gengasbränsle äro ännu icke avslutade men synas löftesrika. Samtidigt pågå på andra håll inom landet försök att vid framställning av torvkol i ugn såsom biprodukt utvinna en tjära, som kan användas såsom motorbränsle. Ingenstädes bedrivs emellertid dessa försök i fullstor skala.

Enligt kommissionens mening är det synnerligen angeläget, att nämnda försök fullföljas i större skala, icke minst därför att torvtjäran, om den kan användas såsom motorbränsle, bör bli av betydelse för möjligheterna att under rådande förhållanden tillverka fabrikstorv inom landet. Kommissionen har på grund därav i ärendet samrått med Aktiebolaget Svensk Torvförädling om fortsatta undersökningar i syfte att utröna möjligheterna både för att utvinna tjära vid torvkolning och för att använda den utvunna tjäran såsom motorbränsle. Kommissionen anser för sin del, att undersökningarna lämpligen böra omhändertagas av bolaget, som förklarat sig efter fortsatt utredning ämna till Kungl. Maj:t ingå med framställning i ärendet.

Ehuru det sålunda för närvarande icke är möjligt att bedöma, huruvida torvkol och torvtjära kunna under innevarande år i större omfattning framställas inom landet eller enligt vilken metod sådan produktion lämpligast bör ske, håller bränslekommissionen likväl för sannolikt, att det inom en förhållandevis kort tidrymd skall bli möjligt att finna en rationell tillverkningsmetod för ifrågavarande produkter, vilken med hänsyn till produkternas stora betydelse för bränsleförsörjningen i sådant fall fortast möjligt bör föranleda till upptagande av drift i stor skala.

Under återopande av det sist anförda har bränslekommissionen föreslagit, att ett anslag anvisas för budgetåret 1941/42, avsett att efter förslag av bränslekommissionen disponeras för bidrag till anläggningar av ifrågavarande slag under de särskilda villkor, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva därför. Då förutsättningarna för ifrågavarande fabrikation ännu

äro ofullständigt kända, har kommissionen ansett sig icke kunna för närvarande föreslå villkor för sådant understöd. Storleken av anslaget har beräknats till 1 000 000 kronor.

Kommissionen har hemställt om anvisande för budgetåret 1941/42 av *dels* ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor att efter kommissionens bestämmande ställas till Aktiebolaget Svensk Torvförädlingens förfogande för anskaffande av maskintorvverk och annan för maskintorvtillverkning erforderlig materiel, *dels* ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor till förberedelsearbeten för maskintorvtillverkning å mossar i enskild ägo, *dels* ett reservationsanslag av 9 000 000 kronor för statliga beställningar av maskintorvverk och annan för maskintorvtillverkning erforderlig materiel, *dels slutligen* ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor till kolugnsanläggningar för framställning av torvkol och torvtjära.

I ärendet har kommerskollegium efter hörande av Aktiebolaget Svensk Torvförädling och förre torvingenjören Gustav Sjögren den 28 april 1941 avgivit infortrat utlåtande.

Aktiebolaget Svensk Torvförädling har förklarat sig berett att efterkomma de av bränslekommissionen framställda önskemålen med avseende på bolagets medverkan till ett utökande av torvproduktionen å de statliga torvmossarna.

Förre torvingenjören Sjögren har granskat bränslekommissionens preliminära kostnadskalkyler beträffande maskinanskaffningen, samt därvid beräknat, att maskinerna skulle kunna erhållas billigare än vad bränslekommissionens kalkyl ger vid handen.

Kommerskollegium har för egen del till en början framhållit följande:

För att snabbt och med minsta möjliga kostnader få fram en ökad torvtillverkning bör man i första hand uppmuntra utökning av verksamheten på redan utdikade mossar med färdigberedda torkfält, d. v. s. i gång varande torvfabriker, vid vilka utöver en utökning av maskinparken endast mindre omfattande arbeten på själva mossen bliva erforderliga. I andra hand skulle förut bearbetade mossar komma i fråga, varest man har att räkna med att mossen satt sig så, att torvverken kunna utan olägenhet framföras på mossytan. Utom upprensning av avlopps- och torkfältsdiken har man här att i allmänhet räkna med att torkfälten från äldre tider blivit beväxta med ungskog och buskar och tarva en grundlig planering. I sista hand skulle helt jungfruliga mossar tagas i anspråk, då vid dessa iordningställandet blir mest kostsamt och tar den längsta tiden.

För alla tre kategorierna mossar gäller givetvis, att torven måste vara av sådan beskaffenhet att en god brännorv kan framställas, och därjämte måste kraftförsörjningen ägnas särskild omtanke, så att vid i övrigt lika förhållanden företräde gives sådana mossar, till vilka elektrisk kraft utan allt för stora kostnader kan levereras.

Kollegium har tillstyrkt beviljande av anslag i enlighet med bränslekommissionens förslag samt beträffande de olika anslagen anfört huvudsakligen följande:

Vad först angår anslaget till maskinutrustning för de statliga mossarna ha anläggningskostnaderna för de torvfabriker, som tarvas härför, beräknats till 2 500 000 kronor, och överensstämna med kommissionens kostnads-kalkyl för ett maskintorvverk. Torvingenjören Sjögren har visserligen an- fört, att maskinerna borde kunna erhållas något billigare, men kollegium anser dock, att kostnaderna försiktigtvis icke böra beräknas till lägre belopp än som skett. Det synes dock ovisst, om lämpliga statliga mossar för alla dessa 30 à 35 maskinenheter kunna erhållas.

Kollegium har vidare konstaterat, att det synes bliva erforderligt med ett kraftigt stöd för att uppnå en så stor ökning av brännortvillverkningen på enskilda tillhöriga mossar, som den nu föreslagna. Att från statens sida endast erbjuda lånemöjligheter torde ej kunna åstadkomma den önskade verkan. Kollegium har vidare anfört:

De förutsättningar för beviljande av statsbidrag till förberedelsearbeten för maskintorvillverkning å enskilda mossar, som kommissionen angivit, synas vara riktiga. För beräkning av anslaget torde man, då det ännu är obekant vilka mossar som kunna ifrågakomma, icke hava annan utgångs- punkt än att förberedelsearbeten skola utföras för minst 200 torvverk. Det angivna beloppet, 1 500 000 kronor, är visserligen stort, men då det är avsett att Kungl. Maj:t skall bestämma bidragen i de särskilda fallen, anser sig kollegium icke hava anledning att göra någon erinran däremot.

Anslaget för anskaffandet av maskintorvverk och annan för maskintorv- tillverkning erforderlig materiel å mossar i enskild ägo har beräknats till 9 000 000 kronor. Beloppets betydande storlek kan icke undgå att väcka betänkligheter, då man har att befara att, sedan importen av stenkol åter bli- vit fri, dessa torvverk hava ett mycket ringa värde och måhända måste säljas som skrot i likhet med vad som skedde med en rest av de utav staten under förra högkonjunkturen för torven anskaffade ältverken. Även om kollegium icke har någon anmärkning att framställa mot beräkningen av beloppet från de föreliggande utgångspunkterna, vill kollegium dock framhålla betydelsen av att beställningarna endast göras etappvis i den mån utsikter finnas att torvverken med tillbehör verkligen komma till nyttig användning.

Även anslaget till kolugnsanläggningar synes vara påkallat av det aktuella läget icke minst beträffande flytande bränsle. Då det ännu icke är tillräck- ligt klarlagt hur eller i vilken omfattning tillverkningen skall bedrivas, har det emellertid ej varit möjligt att bedöma om anslaget är lämpligt avvägt.

*Föredragan-
den.*

Av skäl, som jag närmare utvecklat i samband med beslutet om avlåtande till riksdagen av proposition angående garantipris å torv, är det i hög grad angeläget att en kraftig utökning av torvproduktionen nästa år kommer till stånd. Enligt av bränslekommissionen uppgjorda planer avses att söka åvägbringa en produktion av fabrikstorv under 1942 av 1 miljon ton. I jämförelse med vad som beräknas bliva tillverkat under år 1941 innebär detta en ökning av icke mindre än 700 000 ton. En sådan produktions- stegring torde icke kunna genomföras utan att långt gående statliga åtgärder vidtagas för att främja en ökad torvbrytning.

Dessa åtgärder böra taga sikte både på statliga och enskilda mossar.

Å statliga mossar beräknas utvinningen innevarande år utgöra omkring 150 000 ton och samma kvantitet torde vara att påräkna från enskilt håll. För att uppnå den av bränslekommissionen såsom önskvärd angivna torvmängden synes enligt bränslekommissionens kalkyler en ökad torvutvinning av 100 000 ton på statliga mossar och 600 000 ton på enskilda mossar böra genomföras.

Möjligheten att åstadkomma en ökning av torvproduktionen å de statliga mossarna under år 1942 med 100 000 ton utöver den för år 1941 planerade synes vara helt beroende på tillgången till erforderlig maskinutrustning. Då sådan utrustning icke för närvarande finnes tillgänglig måste ansträngningarna inriktas på anskaffande av densamma. Med utgångspunkt från kommissionens kalkyl att varje torvverk skulle per säsong kunna avverka omkring 3 000 ton, skulle mellan 30 och 35 maskinverk erfordras för att uppnå den önskade förhöjda torvavverkningen. Kostnaderna härför torde med iakttagande av bränslekommissionens, av kommerskollegium tillstyrkta beräkningar, 75 000 kronor för varje maskinverk jämte erforderliga anläggningskostnader, totaliter kunna uppskattas till i runt tal 2 500 000 kronor. Jag tillstyrker alltså att för anskaffandet av maskinutrustning för torvtäkt å statliga torvmossar ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor anvisas för budgetåret 1941/42. Anslaget torde böra anvisas å driftbudgeten under elfte huvudtiteln med hänsyn till att det är ovisst om maskinerna kunna anses äga ett bestående värde såsom kapitalobjekt. De anordnade medlen böra i mån av behov utbetalas till Aktiebolaget Svensk Torvförädling, som skall äga att efter bränslekommissionens bestämmande för statens räkning använda anslaget för det avsedda ändamålet; maskinerna skola givetvis förbli statens egendom, ehuru de böra få utan ersättning nyttjas i bolagets verksamhet.

För åstadkommande under år 1942 av den av bränslekommissionen föreslagna utökningen av den enskilda torvtillverkningen med 600 000 ton erfordras, såsom nyss påpekats, ett betydligt kraftigare statsingripande än hittills skett, enär innehavare av torvmossar i enskild ägo av ekonomiska skäl knappast kunna förväntas att utan statligt stöd i en eller annan form vara villiga att investera större kapitaltillgångar i företag av så krisbetonad och riskfylld karaktär som torvfabrikation. Bränslekommissionen har i detta hänseende föreslagit beviljande av statsanslag på tillhoppa 10 500 000 kronor, därav 1 500 000 kronor såsom statsbidrag utan återbetalningsskyldighet för förberedelsearbeten för maskintorvtillverkning och 9 000 000 kronor för anskaffande av erforderlig maskinutrustning, som skulle ställas till vederbörande torvtillverkares förfogande.

De förberedelsearbeten, som erfordras för att göra en mosse lämplig för torvdrift i större skala, böra såsom tidigare framhållits om möjligt vidtagas under året före det, varunder driften är avsedd att påbörjas. Omfattningen och beskaffenheten av sådana förberedelsearbeten äro självfallet högst väx-

lande, beroende på olika mossars läge och karaktär. I första hand undersökes mossen i avseende å torvqualität samt belägenhet i förhållande till omgivande terräng och till framkomlig väg eller järnväg för produkternas utforsling, varjämte uppskattningar göras om kostnader för avdikningar m. m. Befinnas förutsättningarna för torvtäkt goda, verkställes avdikning av mossen genom grävning av huvuddiken och avloppskanal, i vilka särskilt upptagna s. k. torvfältdiken utmynna. Utmed de blivande arbetslinjerna anordnas torkfält, vanligtvis helt å mossens yta, för utläggning av den beredda råvaran. Iordningställandet av torkfälten förutsätter att mossens yta befrias från all besvärande växtlighet och planeras, varjämte möjligheter måste skapas för fritt tillträde för sol och vind. Slutligen böra även erforderliga vägar och spåranläggningar bringas till utförande.

De föreslagna förberedelsearbetena synas ytterst angelägna, enär de som nämnts utgöra förutsättning för genomförande av den torvbrytning som planerats för nästa år. I likhet med kommerskollegium vill jag emellertid understryka vikten av att sådana mossar utväljas för torvtäkt, vilka äro minst arbetskrävande och vilka fordra det minsta röjnings- och dikningsarbetet. Statens medverkan till de ifrågasatta förberedelsearbetena synes på sätt bränslekommissionen förordat lämpligen böra erhålla formen av statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Jag ansluter mig därför till kommissionens förslag i denna del.

I fråga om de närmare reglerna för statsbidraget må nämnas, att enligt bränslekommissionens förslag statsbidrag skola kunna utgå till ägare eller vissa innehavare av sådana mossar, på vilka det ur bränsleförsörjningens synpunkt är synnerligen angeläget att maskintorvtillverkning kommer till stånd, och under förutsättning att mossens torvinnehåll till kvalitet och kvantitet ägnar sig för maskintorvtillverkning med minst en större torvmaskin. Statsbidrag ha föreslagits utgå med högst 80 procent av de beräknade kostnaderna för förberedelsearbetet samt äro avsedda att beviljas av Kungl. Maj:t, varefter bränslekommissionen skall fastställa arbetsplan för de företag, till vilka Kungl. Maj:t beviljat bidrag. Utbetalningen av bidrag är avsedd att ske i olika etapper, allteftersom arbetena fortskrida. Med biträde av torvinstruktörer skall bränslekommissionen utöva kontroll över förberedelsearbetenas fortgång. Mot de av bränslekommissionen föreslagna allmänna grunderna för beviljandet av nu ifrågavarande statsbidrag synes mig i stort sett ej vara något att invända. Statsbidrag böra emellertid kunna komma i fråga icke allenast för maskintorvtillverkning utan, där särskilda skäl föreligga, även för annan torvtillverkning. Föreskrift bör kunna lämnas om skyldighet för bidragstagaren att anlita arbetskraft, som hänvisas till företaget av statens arbetsmarknadskommission. Närmare bestämmelser och villkor för ifrågavarande statsbidragsverksamhet torde få fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av bränslekommissionen. Därvid bör erforderlig hänsyn tagas till gällande bestämmelser för torvlån från industrilånefonden,

så att föreskrifterna om statsbidrag låta sig förena med torvlånebestämmelserna. Det av kommissionen för ändamålet föreslagna anslaget av 1 500 000 kronor synes med hänsyn till de osäkra utgångspunkter, som föreligga för bedömande av omfattningen av den avsedda bidragsverksamheten, icke göra anspråk på att med någon större bestämdhet återspegla det medelsbehov, som kan väntas uppstå i förevarande hänseende. Då man emellertid beräknar att insätta 200 torvverk i drift och tanken är att Kungl. Maj:t skall förbehållas rätten att bestämma storleken av statsbidragen i de enskilda fallen, lära några betänkligheter mot den angivna summan icke behöva hysas. Jag tillstyrker därför, att anslag till ändamålet beviljas med det av bränslekommissionen föreslagna beloppet, 1 500 000 kronor, och att anslaget uppföres såsom reservationsanslag under elfte huvudtiteln.

Mot ett genomförande av bränslekommissionens förslag att anvisa 9 000 000 kronor för anskaffande genom statens försorg av maskinutrustning för torvfabrikation å torvmossar i enskild ägo hyser jag emellertid stora betänkligheter. Den föreslagna anordningen innebär, att staten skulle själv anskaffa och tillhandahålla den enskilde torvmosseägaren maskintorvverk för användning å dennes mossar. Beträffande villkoren för torvverkens disponerande har visserligen bränslekommissionen icke ansett sig i stånd att nu framlägga något förslag, men man torde få utgå ifrån att, därest syftet med anordningen skall vinnas, desamma måste bli mycket gynnsamma för torvmosseägaren. Frånsett den olägenhet som ur statens synpunkt är förenad med den föreslagna anordningen och som bland annat består däri, att de statliga torvverkens skötsel och underhåll under användningstiden icke kunna effektivt övervakas och risk alltså föreligger för förluster å verken på grund av bristande tillsyn, synes förslaget, därest det genomföres, otvivelaktigt komma att medföra, att enskilda strävanden att anskaffa maskiner för torvbrytning komma att upphöra. Det torde emellertid icke vara lyckligt att helt förlita sig å det allmännas åtgärder, då det gäller en fråga, där det enskilda intresset torde kunna taga värdefulla initiativ. Vidare lär man ej böra bortse från att ett upplåtande av torvmaskiner åt vissa torvmosseägare kan komma att innebära en orättvisa mot andra mossinnehavare, vilka redan anskaffat maskinutrustning. Än vidare torde beaktas, att kostnaden för maskinanskaffningen i allmänhet icke torde uppgå till mer än omkring 50 procent av de sammanlagda anläggningskostnaderna, varför en betydande del av sistnämnda kostnader komma att falla på den enskilde mossägaren. Även om det statliga ingripandet i och för sig utgör en borgen för att det önskade antalet torvverk kommer till utförande, lär detta därför, på grund av ovissheten om den enskildes vilja att för egen del göra erforderliga insatser, icke innebära någon garanti för att maskinerna verkligen komma till användning å mossarna.

De här antydda olägenheterna med den av bränslekommissionen föreslagna anordningen synas mig böra föranleda övervägande av andra utvägar

för ernående av en maskinell tillverkning av torv i väsentligt utökad skala. Då en sådan utökning otvivelaktigt innebär stora ekonomiska risker för de enskilda företagen, kan det dock ej förväntas att produktionsökningen kommer till stånd i avsedd omfattning, såvida ej staten i viss omfattning övertager riskerna. Härutinnan delar jag bränslekommissionens uppfattning. Överflyttning å staten av de med en utvidgning av torvupptagningen förenade riskerna synes mig emellertid lämpligast kunna ske genom att avtal träffas med de enskilda företagare, vilka avse att anskaffa nya maskintorvverk, av innebörd att avsättning tryggas till visst pris för den utökade torvproduktionen under en tid framåt. Priset synes mig därvid böra så bestämmas, att det bereder täckning för ett belopp motsvarande skälig avskrivning under avtalstiden av kostnaderna för anskaffning av torvverk. Avvägningen av priset bör grunda sig å vederhäftiga genomsnittskalkyler rörande produktionskostnaderna, varvid möjlighet dock bör föreligga att i särskilda fall göra avvikelser. Vid prisbestämningen bör hänsyn tagas till de eftergifter i fråga om krigskonjunkturskatt som må komma att lämnas företagen. Om bemyndigande lämnas bränslekommissionen att enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder ingå dylika avtal, synes mig en fullt lika kraftig stimulans kunna beredas torvtillverkarna som enligt kommissionens förslag.

I praktiken torde detta förfarande komma att medföra att åt staten hembjudas stora partier torv, vilka genom statens försorg skola placeras å marknaden. Så länge nuvarande svårigheter för bränsleförsörjningen kvarstå, synes avsättning av den ökade torvproduktionen kunna ske utan olägenheter, främst till industrier och andra större förbrukare. I den mån åter normala förhållanden inträda å bränslemarknaden och avsättning av torvproduktionen möter svårigheter, kan staten bli tvungen att till fullgörande av de ingångna avtalen inlösa hembjudna torvpartier, varvid medel måste finnas tillgängliga för partiernas inlösen. Något behov av medel för detta ändamål synes icke bli aktuellt förrän tidigast under budgetåret 1942/43. Frågan om anvisande av medel härför torde således tills vidare kunna skjutas åt sidan.

Med hänsyn till angelägenheten av att erforderliga åtgärder för den ökade torvbrytningen snabbt bli genomförda är det synnerligen önskvärt, att bränslekommissionen snarast möjligt söker träffa avtal som nyss nämnts med intresserade torvmosseägare, så att överblick erhålles över antalet torvverk, som behöva nyanskaffas. Genom en samlad beställning av ett stort antal torvverk torde, i motsats till om beställningar göras successivt, en serietillverkning kunna upptagas, varigenom produktionskostnaderna kunna nedbringas och snabbare leverans erhållas.

Den nu ifrågasatta anordningen torde böra kompletteras med åtgärder i syfte att bereda de enskilda företagen vidgade möjligheter att erhålla lån av statsmedel för utförande av erforderliga anläggningar. Storleken av detta medelsbehov synes kunna uppskattas till det av bränslekommissionen för

anskaffning av torvmaskiner angivna beloppet av 9 000 000 kronor. De avsedda medlen skola antingen bilda en särskild fond för detta speciella ändamål eller också tillföras någon redan befintlig fond, närmast då industrilånefonden, från vilken redan nu torvlån beviljas. Att bilda en ny fond med uppgifter, som i väsentliga delar skulle sammanfalla med dem, som ankomma å den redan befintliga industrilånefonden, synes innebära en dualism, som kan framkalla olägenheter vid handläggningen av uppkommande lånefrågor, i synnerhet om det skulle anses erforderligt att fastställa olika villkor för lån från den ena eller den andra fonden. Det lämpligaste tillvägagångssättet torde därför vara att industrilånefonden tillföres ökade medel, vilka helt avses för lån åt torvnäringen.

Följden härav skulle givetvis bliva, att de nu gällande bestämmelserna för torvlån måste tillämpas generellt för lån med syfte att underlätta maskinanskaffning för torvbrytning. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida dessa bestämmelser med nuvarande innebörd kunna anses giva Kungl. Maj:t tillräcklig rörelsefrihet vid fastställandet av villkor för torvlån av det slag, varom här kan bliva fråga. Såsom förut framhållits måste villkoren för statsunderstöd vara mycket gynnsamma för mossägaren, därest statsåtgärderna verkligen skola bidra till det avsedda syftet. Föreskrifterna om beviljade låns maximibelopp synas icke medgiva nödig rörelsefrihet för Kungl. Maj:t. Det synes därför erforderligt, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet, att, därest så skulle finnas påkallat i särskilda fall, göra avsteg från de allmänna bestämmelserna om torvlån i här berörda avseende. Avsikten är därvid, att maximigränsen för statslånet i intet fall skall överstiga 80 procent av anläggningskostnaden. Kungl. Maj:ts befogenhet i här angivna hänseende synes åtminstone tills vidare kunna inskränkas att avse lån, som beviljas åren 1941 och 1942.

Den ifrågavarande verksamheten med utvidgning av torvbrytningen är ju, såsom från flera håll framhållits, av markerad krisnatur, varför en snabb amortering kräves av det kapital, som investeras i anläggningar för detta syfte. Man bör alltså uppställa fordran på en mycket kort amorteringstid för de lån, som komma att beviljas för av krisen betingad anskaffning av torvmaskiner eller för vidtagande av andra därav föranledda åtgärder. Enligt gällande lydelse av § 7 i kungörelsen angående allmänna villkor och bestämmelser för lån från industrilånefonden möter ej heller hinder för Kungl. Maj:t att bestämma kortare amorteringstid än som förutsättes i författningen. Huruvida amorteringen skall förbindas med särskilda villkor torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma.

Vad därefter angår det av bränslekommissionen framlagda förslaget att anvisa medel såsom bidrag till anläggningar för framställning av torvkol och torvtjära synes den för närvarande föreliggande utredningen icke giva tillräckliga hållpunkter för ett bedömande av frågan. Såsom av bränslekom-

missionens skrivelse framgår pågår en icke obetydlig försöksverksamhet inom detta område. Enligt vad jag inhämtat har denna försöksverksamhet, såvitt bränslekommissionen angår, avsett undersökning av torvkolens användbarhet såsom gengasbränsle samt konstruktion av kolugnar för kolning av torv. Det har därvid visat sig att av maskintorv utvunnet torvkol kan bli ett fullt användbart gengasbränsle under vissa förutsättningar. Ugnar av kommissionens konstruktion äro under uppförande. Genom försorg av Aktiebolaget Svensk Torvförädling undersökas möjligheterna att utvinna tjära och andra biprodukter vid torvkolning. Undersökningarna lära hittills ha haft ett gynnsamt förlopp.

Det är givet att det i nuvarande läge är ett statsintresse att medverka till en ökad produktion av olika slags ersättningsbränslen. En dylik medverkan från statens sida torde emellertid icke böra komma till stånd, förrän påtagliga resultat av de olika försöken föreligga. Resultaten av den pågående försöksverksamheten synas emellertid ännu icke kunna överblickas, och därmed följer även att någon säker kunskap om produktionsvillkoren ej kunnat vinnas. Emellertid synes det icke osannolikt, att försöksverksamheten inom en nära framtid krönes med framgång. Under dylik förutsättning torde Kungl. Maj:t äga att med användande av tillgängliga fullmakter träffa erforderliga anstalter för en statlig medverkan till främjande av framställning av torvkol och torvtjära och andra biprodukter från torvkolning.

Det av mig i det föregående omnämnda beloppet av 35 000 kronor, vilket genom Kungl. Maj:ts beslut den 9 april 1941 ställts till bränslekommissionens förfogande från förskottsanslaget till Förstärkning av den civila administrationen m. m. till täckande av kostnaderna för en kurs för utbildning av torvinstruktörer samt till torvinstruktörernas verksamhet, synes nu böra täckas genom att motsvarande summa anvisas å tilläggsstat II till riksstaten för innevarande budgetår under elfte huvudtiteln. Anslaget, som bör erhålla reservationsanslags natur, torde kunna benämnas Upplysnings- och instruktionsverksamhet på torvområdet.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels anvisa till Upplysnings- och instruktionsverksamhet på torvområdet å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln ett reserv-

tionsanslag av kronor 35 000,

dels anvisa till Anskaffande av maskinutrustning för torvtäkt å statliga torvmossar för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av kronor 2 500 000,

dels anvisa till Förberedande arbeten å torvmossar i enskild ägo för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av kronor 1 500 000,

dels anvisa till *Industrilånefonden* för budgetåret 1941/42 å kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder ett *reservationsanslag* av kronor 9 000 000,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad jag i det föregående anfört vid beviljande under 1941 och 1942 av torvlån från industrilånefonden i särskilda fall medgiva undantag från gällande lånebestämmelser,

dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t må bemyndiga statens bränslekommission eller annan myndighet att med torvtillverkare träffa avtal angående avsättning för torvproduktionen av den innebörd som jag i det föregående angivit.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Curt Nordwall.
